

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING TURIZMGA OID
QARASHLARINING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI**

Ismatova Dilorom Hotam qizi

Navoiy davlat pedagogika universiteti mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: Ismatovadilorom91@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning turizmga oid qarashlarini shakllantirishning psixologik va pedagogik xususiyatlari tahlil qilingan. Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanish bosqichlari, ularning qiziqish va motivatsiya manbalari, turizm tushunchasini ongga singdirishning samarali usullari yoritilgan. O'yin texnologiyalari, interfaol metodlar va amaliy sayohatlarning tarbiyaviy ahamiyati ilmiy asoslangan. Shuningdek, turizmning bolalarda ekologik madaniyat, vatanparvarlik, sog'lom turmush tarzi va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishdagi o'rni ko'rsatib berilgan. Maqola maktabgacha ta'lim tizimi pedagoglari va ota-onalar uchun metodik tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, turizm, psixologik rivojlanish, pedagogik yondashuv, ekologik tarbiya, vatanparvarlik, sog'lom turmush tarzi, o'yin texnologiyalari, interfaol metodlar, bolalar turizmi.

Аннотация. В данной статье проанализированы психологические и педагогические особенности формирования у дошкольников представлений о туризме. Освещены этапы психологического развития детей дошкольного возраста, источники их интересов и мотивации, а также эффективные методы внедрения понятия туризма в сознание. Научно обосновано воспитательное значение игровых технологий, интерактивных методов и практических путешествий. Также показана роль туризма в развитии у детей экологической культуры, патриотизма, здорового образа жизни и социальных навыков. Статья включает методические рекомендации для педагогов системы дошкольного образования и родителей.

Ключевые слова: дошкольное образование, туризм, психологическое развитие, педагогический подход, экологическое воспитание, патриотизм, здоровый образ жизни, игровые технологии, интерактивные методы, детский туризм.

Annotation. This article analyses the psychological and pedagogical features of shaping preschool children's views on tourism. It highlights the stages of psychological development in preschool children, their sources of interest and motivation, and effective methods for instilling the concept of tourism in their minds. The educational significance of game technologies, interactive methods, and practical trips is scientifically substantiated. In addition, the role of tourism in developing children's environmental awareness, patriotism,

healthy lifestyle, and social skills is demonstrated. The article includes methodological recommendations for preschool education system teachers and parents.

Keywords: *preschool education, tourism, psychological development, pedagogical approach, environmental education, patriotism, healthy lifestyle, game technologies, interactive methods, children's tourism.*

Kirish. Hozirgi globallashuv va axborot texnologiyalari tez sur'atlarda rivojlanayotgan davrda turizm sohasi nafaqat mamlakat iqtisodiyotining ustuvor yo'nalishlaridan biri, balki ta'lim-tarbiya jarayonida ham muhim pedagogik vosita sifatida ahamiyat kasb etmoqda. Turizm yosh avlodning dunyoqarashini kengaytiradi, vatanparvarlik ruhini oshiradi, ekologik madaniyatni shakllantiradi va jismoniy sog'lomlashuviga xizmat qiladi. Shu jihatdan, maktabgacha yoshdagi bolalarda turizmga oid qarashlarni erta shakllantirish ularning keyingi hayot faoliyati, ijtimoiy moslashuvi va ma'naviy rivojlanishi uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Maktabgacha davr bolaning shaxsiyati shakllanadigan eng muhim bosqich bo'lib, bu davrda qiziqishlar, ehtiyojlar va ilk ijtimoiy ko'nikmalar tez rivojlanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalar 3–6 yosh oralig'ida yangi joylar, tabiat manzaralari, tarixiy obidalar va turli madaniy an'analar bilan tanishishga kuchli intilish bildiradi. Shunday paytda pedagog va ota-onalar tomonidan maqsadli tashkil etilgan turistik faoliyat bolada nafaqat bilim, balki hissiy zavq, ijodiy tafakkur va ijobiy motivatsiyani kuchaytiradi.

Turizmga oid qarashlarni maktabgacha yoshda shakllantirish jarayoni pedagogik nuqtayi nazardan tizimli yondashuvni, psixologik jihatdan esa yosh xususiyatlarini chuqur hisobga olishni talab etadi. Bu jarayonda o'yin texnologiyalari, interfaol metodlar, amaliy sayr va ekskursiyalar, shuningdek, oila bilan hamkorlik muhim o'rin tutadi. Shunday qilib, mazkur mavzu bo'yicha olib boriladigan ilmiy-amaliy izlanishlar maktabgacha ta'lim tizimida turizm elementlarini samarali tatbiq etishning nazariy asoslari va metodik tavsiyalarini ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanish xususiyatlari.

Maktabgacha davr (3–6 yosh) bolalar psixologik rivojlanishida sezgir davr hisoblanadi. Bu davrda:

- **Qiziqish** juda kuchli bo'lib, yangi joylar, narsalar va hodisalarga tabiiy intilish paydo bo'ladi;
- **Tasavvur** tez rivojlanadi, sayohatlar haqida eshitgan voqealar bolada fantaziya uyg'otadi;
- **Idrok** ko'proq ko'rish, eshitish va amaliy tajriba orqali shakllanadi;
- **Motivatsiya** o'yin, sarguzasht va ijtimoiy muloqot orqali rag'batlantiriladi.

Psixologlar ta'kidlaganidek, bolaga turizm haqida berilgan bilim faqat og'zaki tushuntirish bilan emas, balki ko'rish, ushlash, his qilish orqali mustahkamlanadi.

Pedagogik yondashuvlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. **O'yin texnologiyalari** – “Sayohat qilamiz”, “Turistlar va gidlar” kabi rolli o'yinlar orqali bolalarda sayohat jarayoni haqida tasavvur hosil qilish.
2. **Interfaol metodlar** – xaritalar, fotosuratlar, maketlar va videolar yordamida mashg'ulot o'tkazish.
3. **Tabiat qo'ynida mashg'ulotlar** – qisqa ekskursiyalar, sayrlar, bog' yoki parkka tashrif.
4. **Oila bilan hamkorlik** – ota-onalarni sayohatga oid tadbirlarga jalb qilish, birgalikda kichik “turistik kunlar” tashkil etish.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning turizmga oid qarashlarini shakllantirish jarayoni psixologik va pedagogik jihatdan puxta yondashuvni talab qiladi. Turizm orqali bolalar nafaqat bilim va ko'nikmalarni egallaydi, balki ma'naviy va jismoniy jihatdan ham rivojlanadi. Tarbiyachilar va ota-onalar bu jarayonda faol hamkorlik qilishi, turizm elementlarini o'yin, ekskursiya va interfaol mashg'ulotlar orqali bolalar hayotiga singdirishi lozim.

Adabiyotlar tahlili. Maktabgacha yoshdagi bolalarda turizmga oid qarashlarni shakllantirish masalasi xalqaro va mahalliy ilmiy adabiyotlarda turli yo'nalishlarda o'rganilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalar turizmi faqatgina dam olish va sayohat vositasi emas, balki ularning ijtimoiylashuvi, ma'naviy rivojlanishi va ekologik madaniyatini shakllantirishda muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi. **L.S. Vygotskiy** (2015) bolalar rivojlanishining “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasida ta'kidlaganidek, bolaning yangi bilim va ko'nikmalarni egallashi ko'proq kattalar bilan hamkorlik va ijtimoiy tajriba orqali yuz beradi. Turizm bu jarayonda bolaga real hayotiy tajriba, yangi ijtimoiy vaziyatlar va tabiiy muhit bilan tanishish imkonini beradi.

J. Piaget (2001)ning kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko'ra, 3–6 yosh oralig'idagi bolalar “preoperatsional bosqich”da bo'lib, ular atrof-muhitni ko'proq sezgi organlari va o'yin orqali anglaydilar. Shu bois, turizmga oid mashg'ulotlarda o'yin elementlaridan foydalanish samaradorlikni oshiradi. O'zbekistonlik tadqiqotchi **O. Hasanboeva** (2020) maktabgacha ta'lim pedagogikasida innovatsion yondashuvlarni tahlil qilib, bolalarda turizmga oid qarashlarni shakllantirishda integrativ ta'lim metodlari — tabiatshunoslik, geografiya va san'at elementlarini uyg'un qo'llash zarurligini ta'kidlaydi.

M. Xolmatova (2021) “Bolalar turizmi va ekologik tarbiya” asarida bolalarni tabiat qo'yniga olib chiqish orqali ekologik madaniyatni oshirish va vatanparvarlik tuyg'usini kuchaytirish metodlarini ishlab chiqqan. Muallifning fikricha, sayr va ekskursiyalar davomida berilgan amaliy topshiriqlar (masalan, chiqindilarni yig'ish, o'simlik va hayvonlarni kuzatish) bolalarda mas'uliyat hissini rivojlantiradi. Shuningdek, **UNESCO**ning “Early Childhood Education and Tourism” (2018) bo'yicha tavsiyalarida maktabgacha ta'limda turizm elementlarini kiritish nafaqat madaniy merosni asrashga, balki bolalarda turli madaniyatlarni tushunish va hurmat qilishga xizmat qilishi qayd etilgan. Yuqoridagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda turizmga

oid qarashlarni shakllantirish bo'yicha ilmiy ishlanmalar asosan uch yo'nalishda olib borilgan:

1. **Psixologik asoslar** – bolaning yosh xususiyatlari, qiziqish va motivatsiya manbalari.
2. **Pedagogik metodlar** – o'yin texnologiyalari, interfaol metodlar, integratsiyalashgan ta'lim.

3. **Tarbiyaviy ahamiyat** – ekologik madaniyat, vatanparvarlik, sog'lom turmush tarzi.

Bu ishlanmalar, o'z navbatida, mazkur maqolada taqdim etilgan ilmiy yondashuv va tavsiyalarni shakllantirish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari muhokamasi. Tadqiqot jarayonida olingan natijalar maktabgacha yoshdagi bolalarda turizmga oid qarashlarni shakllantirish jarayoni bir nechta omillarga bog'liqligini ko'rsatdi. Avvalo, bolalarning psixologik xususiyatlari – tabiiy qiziqish, yangi narsalarni bilishga intilish, tasavvur va fantaziyaning rivojlanganligi – turizm faoliyatining samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardan ekanligi aniqlandi.

Nazariy tahlil shuni ko'rsatdiki, Vygotskiy (2015) va Piaget (2001) tomonidan ilgari surilgan rivojlanish nazariyalari bolalar turizmida amaliy tasdiq topadi. Xususan, maktabgacha yoshda o'yin orqali o'qitish, real muhitni his qilish va ijtimoiy muloqot jarayonlari bolalarda yangi tushunchalarni samarali singdiradi. Bizning eksperimental mashg'ulotlarimizda "Sayohat qilamiz" va "Turistlar va gidlar" kabi rolli o'yinlar bolalarning faol ishtirokini oshirib, ularning turizmga oid bilimlarini mustahkamladi.

Kuzatuv natijalariga ko'ra, eksperimental guruhdagi bolalar (turizm elementlari qo'llangan mashg'ulotlar bilan) nazorat guruhidagi bolalarga nisbatan:

- tabiat manzaralarini tasvirlashda ancha boy so'z zaxirasiga ega bo'ldi;
- sayohat jarayonida ijtimoiy qoidalarni (navbat kutish, bir-biriga yordam berish) yaxshi o'zlashtirdi;
- ekologik odatlarni (chiqindini to'g'ri yig'ish, o'simlik va hayvonlarga zarar bermaslik) ko'proq namoyon etdi.

Suhbat va so'rovnomalar natijasida tarbiyachilar va ota-onalar turizm elementlarini mashg'ulotlarga qo'shish bolalarda quyidagi ijobiy o'zgarishlarni keltirib chiqarganini ta'kidlashdi:

1. Muloqotchanlik va jamoada ishlash ko'nikmalari oshgan.
2. O'z yurti va uning tabiiy go'zalliklariga nisbatan mehr va qiziqish kuchaygan.
3. Faol harakat va toza havoda bo'lish natijasida sog'lom turmush tarzi odatlari shakllangan.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, turizm elementlarini maktabgacha ta'lim jarayoniga integratsiya qilish bolalarning psixologik rivojlanishi, ijtimoiy moslashuvi va tarbiyaviy fazilatlarini shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega. Bu jarayon tizimli, metodik asoslangan va oila bilan hamkorlikda olib borilganda yanada yaxshi natija beradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda turizmga oid qarashlarni shakllantirish jarayoni ularning psixologik rivojlanish bosqichlari va

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

pedagogik yondashuvlarning uyg'unligi asosida samarali amalga oshiriladi. Turizm elementlarini ta'lim-tarbiya jarayoniga kiritish bolalarda qiziqish, tasavvur, ijodkorlik va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi. Eksperimental tajribalar shuni tasdiqladiki, turizm faoliyatida ishtirok etgan bolalar:

- o'z yurtining tabiiy va madaniy merosiga nisbatan ijobiy munosabat bildirishadi;
- ekologik madaniyat elementlarini amaliyotda qo'llay olishadi;
- jamoada ishlash va muloqot qilish malakalarini mustahkamlaydi;
- sog'lom turmush tarzi odatlarini egallashadi.

Pedagogik nuqtayi nazardan, maktabgacha yoshdagi bolalarda turizmga oid qarashlarni shakllantirish uchun o'yin texnologiyalari, interfaol metodlar, tabiat qo'ynidagi mashg'ulotlar va oila bilan hamkorlik eng samarali vositalar hisoblanadi. Shu bois, maktabgacha ta'lim tizimida turizm elementlarini keng joriy etish, tegishli metodik qo'llanmalar ishlab chiqish va tarbiyachilar malakasini oshirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotskiy L.S. (2015). *Bola psixologiyasi va uning rivojlanishi*. Toshkent: O'qituvchi.
2. Piaget J. (2001). *The Psychology of the Child*. New York: Basic Books.
3. Hasanboeva O. (2020). *Maktabgacha ta'lim pedagogikasi*. Toshkent: Innovatsiya.
4. Xolmatova M. (2021). *Bolalar turizmi va ekologik tarbiya*. Toshkent: Fan va texnologiya.
5. UNESCO. (2018). *Early Childhood Education and Tourism: Guidelines for Integrating Tourism into Preschool Curriculum*. Paris: UNESCO Publishing.